

STRESZCZENIE PRACY DOKTORSKIEJ

**EKONOMICZNE INSTRUMENTY OGRANICZANIA NEGATYWNYCH EFEKTÓW
ZEWNĘTRZNYCH W ROLNICTWIE NA PRZYKŁADZIE PROGRAMU
ROLNOŚRODOWISKOWEGO**

Problem efektów zewnętrznych jest ważnym aspektem współczesnej dyskusji dotyczącej możliwości i kierunków rozwoju rolnictwa. Rolnictwo, poza podstawową funkcją, jaką jest produkcja żywności, pełni szereg ważnych funkcji pozaprodukcyjnych, świadcząc coraz szerszy zakres usług dla społeczeństwa (m.in. w formie dóbr publicznych). Wytwarzając żywność (czy też surowce do jej produkcji) rolnik wykorzystuje wszystkie czynniki produkcji w mniej lub bardziej intensywny sposób. Wyższy stopień intensywności produkcji pozwala z reguły osiągać wyższe dochody, co jednak może prowadzić do powstawania negatywnych skutków dla środowiska.

Celem pracy było wskazanie negatywnych skutków działalności rolniczej dla środowiska oraz sposobów ich zapobiegania. Podjęta w pracy próba oceny ekonomicznych instrumentów ograniczania negatywnych efektów zewnętrznych generowanych przez rolnictwo, w tym działań w zakresie programu rolnośrodowiskowego, pomogła odpowiedzieć na pytanie czy istniejące mechanizmy zachęcają rolników do zmian w gospodarowaniu i czy są wystarczające do ograniczania negatywnego wpływu. Analizę oddziaływania rolnictwa na środowisko oparto na ekonomicznej teorii efektów zewnętrznych, skupiającej się na nierynkowych relacjach między podmiotami. W tym ujęciu rolnicy w procesie produkcji oddziałują na zasoby naturalne, które stanowią z ekonomicznego punktu widzenia, dobra publiczne konsumowane przez społeczeństwo.

Szkodliwy wpływ działalności rolniczej na środowisko (negatywne efekty zewnętrzne) został poddany regulacji w ramach Wspólnej Polityki Rolnej Unii Europejskiej. Formę interwencjonizmu państwowego w tym zakresie powinny stanowić programy rolnośrodowiskowe. W Polsce takie rozwiązanie jest dostępne od 2004 roku. Modyfikowane w każdym okresie budżetowym PROW programy rolnośrodowiskowe mają stanowić instrument zachęcający rolników do podejmowania w gospodarstwach działań prośrodowiskowych w zakresie m.in. ochrony gleb, wód, powietrza, czy bioróżnorodności.

Do pomiaru rolnośrodowiskowych efektów zewnętrznych wykorzystano wskaźnik syntetyczny. Zidentyfikowano kluczowe wskaźniki cząstkowe charakteryzujące powstawanie efektów zewnętrznych w rolnictwie. Konstrukcja syntetycznego wskaźnika pozwoliła dokonać oceny generowania efektów zewnętrznych w ujęciu regionalnym. Wyniki

przeprowadzonych badań wykazały, iż korzystanie z dopłat w ramach programów rolnośrodowiskowych ma pozytywne znaczenie w ograniczaniu negatywnych efektów zewnętrznych (H1). Stwierdzono, iż istnieje znaczne regionalne zróżnicowanie korzystania przez rolników z dopłat w ramach programów rolnośrodowiskowych.

Ustalono również, że intensywność organizacji produkcji wpływa na poziom efektów zewnętrznych, lecz kierunek oddziaływania nie jest jednakowy dla wszystkich elementów składających się na intensywność organizacji produkcji (H2). Wykazano związek pomiędzy średnią powierzchnią gospodarstw a poziomem wskaźnika rolnośrodowiskowych efektów zewnętrznych (H3).

Na podstawie przeprowadzonych badań oraz przeglądu literatury stwierdzono, że powstawanie efektów zewnętrznych w trakcie produkcji rolniczej jest problemem społecznie ważnym. Pozytywnie zweryfikowane hipotezy pozwoliły stwierdzić, że w pracy zrealizowano zakładany cel badawczy traktujący o przydatności istniejących instrumentów w zakresie ograniczania negatywnych efektów zewnętrznych w rolnictwie na przykładzie wybranych pakietów programu rolnośrodowiskowego. Opracowany wskaźnik syntetyczny charakteryzujący poziom efektów zewnętrznych stanowił podstawę do weryfikacji hipotez. Należy jednak podkreślić, że tego rodzaju wskaźniki oparte na danych statystycznych, uśrednionych mogą dawać nie do końca precyzyjny obraz rzeczywistości. Wskazany więc jest dalszy monitoring badanego problemu i zwrócenie uwagi na zmienne, które w przyszłości mogłyby zostać uwzględnione, poszerzając zakres poznawczy zjawiska.